

”En juniluftning”

Af Poul Brandt, Sønderhå

Nogle af aktørerne fra årets fyrspil - »En juniluftning«.

Grundloven 150 år

I 1999 kunne vi fejre 150 års jubilæet for undertegnelsen af den første frie grundlov i Danmark. Dette ønskede folketinget at markere. Folketinget bevilgede 1 million kroner til Dansk Amatørteater samvirke, DATS, pengene skulle DATS uddele til Amatørteater grupper der ønskede at spille teater, der havde tilknytning til grundlovsjubilæet. Tanken var at der på lignende måde som med 200 års jubilæet for Stavnsbåndets ophævelse i 1978, hvor der med stor succes blev spillet egnsspil i stort set alle kroge af Danmark. Grundlovens 150 års fødselsdag skulle også fejres med festspil i hele landet. Og røbet med det samme, det blev det med ca. 40 større egnsspil samt flere mindre spil. Fyrspillet var ikke sen til at reagere, selvfølgelig skulle Sydthy også have sit grundlovsspil og ansøgninger til økonomisk støtte blev sendt af sted.

”Der var engang - ville mange sige, for der dukker en mængde gode minder frem af glemselens mørke. Her var stedet, hvor børn, unge og ældre mødtes i leg, til underholdning og i alvor lyttede til de mange udefra kommende talere, til gymnastikkens smidigheder, ringridningens sport, teater og revy og der er

danset til rytmens og valsens smigrende toner. Sådan kan der læses i ”Ashøje Plantage - mødested i 100 år”, et jubilæumsskrift udgivet i anledning af 100 året for Ashøje plantage. Ashøje, Thys højeste punkt, en plantage med en

En alvorlig stund.

Så er der linet op til afslutningssangen.

skovsø, et sted som gennem et par generationer, har været et folkeligt samlings sted, som det fremgår af jubilæumsskriftet. Dette folkelige samlingssted mistede sin kraft i midten af tresserne, hvor den eneste aktivitet der overlevede var det årlige grundlovsmøde. Bestyrelsen for Ashøje tog derfor i begyndelsen af halvfemserne initiativer til at genskabe den folkelige aktivitet på Ashøje, så stedet igen ville blive det naturlige samlingssted for egnens befolkning.

Fyrspillene blev spurgt og i 1997 besluttede Fyrspillene at der skulle spilles friluftsspil på Ashøje hvert andet år, dermed bevarede vi stadig princippet om at spille på forskellige lokaliteter på egnen, samtidig med at Fyrspillene ville være med til at genopbygge en tradition for opførelser af spil på Ashøje. En ikke uvæsentlig opgave, når vi tænker på at Ashøje netop var stedet, hvor en af Amatørteatrets pionerer, Just Thorning, har sat flere stykker op, hvor Det Kongelige Teater har opført B. S. Ingemans skuespil ”Valdemar Sejr”. Et sted hvor både amatør og professionel teater igennem en årrække har samlet den lokale befolkning til store og gode teater oplevelser, med dette er det selvfølgelig en naturlig nødvendighed for Fyrspillene at lave et Grundlovsspil på Ashøje.”

Og sådan blev det, Niels Stokholm fik opgaven at skrive stykket, og konsulent i Dansk

Amatørteater Samvirke Jakob Oschlag skulle instruere.

Spilleets handling foregår i perioden 1848-1899. Det omfatter således de første 50 år med den frie forfatning.

I denne periode opleves ”ånden fra 48”, euforien over sejren over Tyskland i treårskrigen 1848 - 1850, og stoltheden over Junigrundloven af 1848, som afskaffede enevælden og sikrede den lige og almindelige valgret.

Det gav et nationalt sammenhold, der udviklede sig til det skæbnesvangre overmod, som førte til krigen og nederlaget i 1864.

I samme periode og frem til 1866 skabte de politiske højrekræfter en modstand mod Junigrundloven, en modstand der førte til den reviderede grundlov af 1866. Her blev valgreglerne til Landstinget ændret, så dette altid ville have højreflertal.

Det politiske liv blev i de følgende mange år præget af en bitter forfatningskamp mellem venstre, som ville have Junigrundloven tilbage, og Højre, som ville begrænse friheden. Skuespillet handler om nogle thyboers liv i denne periode.

”Slip mig da, Lars. Opfør dig som en dreng. Lad mig se et ordentlig honnør igen. Sådan skal det være. Og Oluf Lad mig se Oluf, min lille general. Han ligner Oluf Rye. Han ligner general Rye. Lidt, i hvert fald. General Rye var en helt,

Også musikken skal være på plads.

en af de tapreste. Vi elskede ham. Og her kan hans navn blive æret i min søn. Min dejlige lille general”.

Jens Larsens replik til sin ældste søn Lars, da han får en helt modtagelse, med æresport, hæderstale af præsten, og lærer Mortensens skolebørn der synger, Dengang jeg drog af sted, da han vender hjem fra krigen i 1850. Jens Larsen er født 1812. Han er af husmandsslægt, men bliver gift med gårdmandsdatter Åse. Jens bliver dermed ”manden på gården”, ikke dårligt for en husmandssøn. Åse har født mens Jens har været i krig og det er denne søn Jens omtaler som sin lille general Oluf:

”Han hedder Ditlev”

Jens kigger op: ”Ditlev? Åse, hedder han Ditlev”. Jeg skrev at han skulle døbes Oluf. Har du lavet om på det?”

Åse: Nej Jens. Han hedder Oluf Ditlev. Oluf efter general Rye og Ditlev efter D. G. Monrad.”

Jens: Hvad har vi med D. G. Monrad at skaffe?

Åse: Han er også en helt. Han er en af de nye grundlovs største forfattere. Det er disse to personers liv igennem 50 år vi følger, og allerede igennem det første replik skifte imellem dem, fornemmer vi deres indbyrdes forhold og personkarakter, samtidig får vi de nationale historiske begivenheder med ind i handlingen.

Jens og Åses ældste søn, Lars er 13 år, da hans far vender hjem fra krigen. I 1863 bliver han gift med Sidsel, datter af en husmand. Jens, der jo selv kommer fra husmandsslægt, er imod ægteskabet, jo Jens er blevet højremand og færdes blandt stor bønder, men Åse er der også, så bryllup bliver der.

I 1864 drager Lars i krig, Jens er stolt og lover at der nok skal være æresport når Lars vender hjem, efter at have vist Tysken den tapre landsoldat. Men Dansken taber og Lars kommer hjem til en helt anden hjemkomst end den Jens vendte hjem til, men i live. Men lever han, som Lars selv udtrykker det i en samtale med Sidsel. Konflikten med Faren og Krigens oplevelser gør at Lars tager sit eget liv. Sidsel har fået en datter opkaldt efter bedstemoren Åse, så det må være ”bette Åse” der senere af Ditlev, Oluf Ditlev, bliver til Åse – ”Hun hedder Åse og vi kan være stolte af Åse. Dette sker efter en episode ved en valghandling, hvor ”Bette Åse” efter at valgformanden har spurgt om der er flere der vil afgive deres stemme, træder frem og siger: ”Jeg ønsker at afgive min stemme”.

Der lyder en forundret mumlen blandt folk. Højrefolkene med forarget tonefald. En del venstrefolk med anerkendelse og mange kvinder med begejstring. Valgformanden lader som om han ikke hører hende, og kigger rundt på mændene.

Scene fra en Juniluftning 1999.

Valgformanden: - Jeg gentager. Har alle der ønsker det, afgivet deres stemme?

Bette Åse: Hr. valgformand, jeg mener det. Jeg ønsker at afgive min stemme!

Nogle få kvinder: - Hørt! - Det passer! – Nemlig!

Sidsel: - Bette Åse. Nu skal du ikke gå over gevind.

Og her er det så at Oluf Ditlev udtrykker sin replik. ”Hun hedder Åse! Og vi kan være stolte af Åse”.

Ditlev kan sige vi, for Ditlev har giftet sig med Sidsel, efter et voldsomt oprør med far Jens efter et højskoleophold, hvor Ditlev tager politisk stilling for venstre og det passer ikke ind i ”manden på gårdens” mening, det går helt galt da han så også gifter sig med Sidsel.

Op til 50-års dagen for Grundloven er familien samlet, bedstemor Åse dør, men familien er igen forenet, Jens er gennem et langt liv med Åse, blevet mindre skarp og Ditlev og Sidsel er igen på talefod.

En fortættet og virkelighedsnær historie, hvor Familien Larsens modgang og medgang fortælles i tæt samhörighed med hvad der sker i de første 50 år med grundlovens virke.

I stykket optræder flere lokalhistoriske personer, Johannes Jensen der ikke får Jens Larsens stemme, han stemmer. Højre. Entreprenør Niels Andersen som Lars drager i krig med. Ole Thøgersen som Oluf Ditlev kommer i tjeneste hos efter hans højskoleophold,

lige som præsten Sofus Holm som vier Ditlev og Sidsel.

Af andre historiske personer kan nævnes Chr. Jagd kendt for sit store projekt Sjørring sø. A. K. Kierkegaard venstres kandidat i Hurup kredsen fra 1895 samt lærer Kaastrup der holdt grundlovsmøder på Ashøje, hvor han gav wienerbrød til kaffen. Som instruktøren skriver i programmet:

”De historiske personer er altså vores histories bipersoner, eller de er slet ikke med. Vore personer er historiens bipersoner - de der normalt ikke har noget navn, men er en del af ”folket”, ”bønderne”, ”husmændene”, eller hvordan de nu omtales i historien. Men i vores historie er de hovedpersoner.”

Vi oplever det meget intens i spillet hvor som nævnt før at familien Larsen ser forskelligt på tidens store spørgsmål, på de stridigheder og splittelser, der præger landet. Men det er også igennem familien vi oplever den udvikling der peger frem mod systemskiftet og kvindernes valgret, frem mod den politiske frihed, vi i dag er tilbøjelig til at betragte som en selvfølge. I stykket indgår flere ”fædrelandssange” som i stykket blev sunget for ”første” gang, Jeg elsker de grønne lunde, Jeg elsker den brogede verden, Nu lyser løv i lunde og ikke mindst ”En Juniluftning” skrevet af Johan Skjoldborg til grundlovens 50 års Jubilæum - og den sang, der har givet titlen til årets spil.